

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2019: 46; 19–28 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2019.46.10026>

УДК 070.1:821.161.2-1/-9.02(477.83/86-11)J“192/193”

ПРЕСА УКРАЇНСЬКИХ ЛІТЕРАТУРНИХ НАПРЯМІВ І УГРУПОВАНЬ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ (20-30-і РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ). ЧАСТИНА 2

Степан Кость

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна,*

e-mail: skost@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-6566-5503>

У статті проаналізовано діяльність преси літературних напрямів і угруповань 20-30-х років ХХ століття. Зокрема, автор виокремлює такі літературні напрями в літературному процесі Східної Галичини міжвоєнної доби: націоналістичний, католицький, модерністський і радянфільський. Також з'ясовано роль радянфільських видань – це «Вікна» (1927-1933), «Альманах лівого мистецтва» (1931), «Нові шляхи» (1929-1933), «Критика» (1933). Автор не вважає ці видання українськими, оскільки їх фінансувала Москва, вони пропагували ідеї й концепції, що були ворожими українській національній ідеї.

Ключові слова: історія української преси, історія української літератури, Східна Галичина 20-30-х років ХХ ст.

Закінчення.

Початок у вип. 45.

...Ще одну помітну течію в літературному житті Сх. Галичини утворили літератори, які керувалися релігійними засадами у світосприйманні й творчості. Йдеться, зокрема, про т.зв. католицький напрям у тогочасному літературному процесі. Репрезентували його два журнали – журнал «Поступ» (1921-1927, 1927-1931) і «Дзвони» (1931-1939).

Цей напрям почав формуватися ще на початку 20-х років. Напередодні краху Австро-Угорської імперії, у травні 1918 р. о. Й. Маркевич заснував Марійське товариство молоді – центральну організацію, що об'єднала Марійські дружини, які вже існували. Новостворене товариство було тоді єдиною організованою формою молодіжного життя, бо значна частина національно свідомої молоді перебувала в лавах Січових стрільців (їхня літературно-мистецька творчість – це окрема тема). Скажімо, Український студентський союз, Академічна громада, фахові студентські організації почали відновлювати свою роботу восени 1919 року. У статуті Марійського товариства було зафіксовано, що видання книг і журналів є засобом вироблення у своїх членів свідомих християнських характерів і християнського виховання. Так

видавничу секція Марійського товариства у 1921 році почала видавати журнал «Поступ», а наступного року – журнал для дітей «Наш приятель». Під егідою Марійського товариства почала виходити серія «Цікаві оповідання», в якій українська молодь могла читати художню прозу, написану в католицькому дусі. Ще раніше інший відділ видавничої секції Марійського товариства – Католицький літературно-видавничий інститут «Добра книжка», створений 1920 року, почав видавати бібліотеку української християнської белетристики («Бібліотека Логос»), бібліотеку світової католицької літератури («Бібліотека Меріям»), а також низку інших різного типу книжкових видань. Таким чином можна стверджувати, що це були початки літературного життя міжвоєнної доби і зокрема зародження його католицької гілки (напрямку, течії). А журнал «Поступ», який появився друком 15 січня 1921 року, став органом Ліги українських студентів, що виникла на початку 1920 р. Ця організація об'єднувала тих студентів, які, власне, позиціонували себе як католики, прагнули до самовдосконалення і до життя на католицьких засадах. Повна назва журналу така: «Студентський вісник «Поступ». Виходив він за редакцією О. Мухи, Г. Лужницького, І. Гладилевича. Журнал дуже багато уваги приділяв літературі і тому перетворився на вагомий факт літературного процесу, що більше, з утворенням товариства «Логос» (1922), в якому об'єдналися молоді письменники з католицьким світоглядом (О. Муха, Г. Лужницький, о. В. Мельник, С. Семчук).

Основною метою діяльності «Поступу» був захист і утвердження християнської етики. Зрештою, її норми й вартості зумовлювали й ідейно-концептуальну основу творчої діяльності. Християнський світ бачив, як брутально поставилася до церкви й релігії більшовицька влада, а тому «логосівці» відверто заявляли про своє непримиренне ставлення до атеїзму. Показовою в цьому відношенні була стаття О. Мухи «Боротьба за душу інтелігенції» (ч. 1-2 «Поступу» за 1928 р.), в якій автор критикує і ліберальний «Світ», і націоналістичний «ЛНВ», і радянськочинські «Вікна», категорично заявляючи, що всі вони допомагають більшовизмові.

Інша важлива риса католицьких літераторів – це те, що вони були символістами. У цьому однаковий дослідники їхньої творчості (Б. Романенчук, М. Ільницький). Пояснити це нескладно: філософською основою символізму є ідеалізм, який стверджує, що поза реальністю, буденністю існує дійсність, більш реальна і правдива, ніж та, яку ми бачимо, саме вона є вищою, духовною, а відображення такої дійсності за допомогою символів і є завданням мистецтва. Людина (віруюча, зрозуміло) цей світ сприймає як тимчасовий, недосконалий – на відміну від вічного світу людської душі. Ось чому і «логосівці», незважаючи на те, що в повоєнний період символізм багато хто в літературному середовищі сприймав як віджиле, немодне, несуголосне із новітніми стильовими течіями, вважали себе символістами і навіть містиками. Так, Г. Лужницький (Меріям, Г. Нигрицький, Б. Полянчик – його псевдоніми). «Всі три (Меріям, С. Семчук, О. Петрійчук) символісти, хоч кінцева ціль усіх трьох, а з ними і решти логосівців, се містицизм» [10, с. 6].

«Поступ» зайняв нішу, в якій поєдналися три різні форми українського буття того часу – релігія, преса, література. Очевидною є й тематика молодих католицьких письменників, в якій домінували символи Бога, Творця, Божої Матері. Скажімо, в поезії о. В. Мельника образ «Білої Пані» (Пречистої Діви Марії) – це постійний, наскрізний мотив і символ. Проте емоційна палітра «логосівців» не обмежувалася лише суто релігійними почуттями і переживаннями, бо для «логосівців» не були

чужими і громадянські мотиви. Дещо несподіваною на сторінках «Поступу» була поява пригодницьких чи авантюристичних повістей Г. Лужницького (йдеться про повість «Перша ніч» у ч. 7-10 «Поступу» за 1928 р.), але це ще раз свідчить про те, що молодим «логосівцям» «ніщо людське не було чуже». Цікавий у цьому відношенні приклад Г. Костельника – поета, філософа, богослова, публіциста. Він автор шедевру української релігійної літератури – «Пісні Богові» і гострого публіцистичного есею «Чому я став українцем?» (надруковано в «Ділі» в 1935 р.). Молоді «логосівці» зовсім не були відлюдниками, вони були активними учасниками неспокійного і тривожного міжвоєнного двадцятиріччя. Воно було позначене як появою цілої низки нових стильових течій і напрямів у пластичному мистецтві (дадаїзм, сюрреалізм, конструктивізм), так і світоглядними і стильовими пошуками в літературі. Так ось, «Поступ» був не лише періодичним виданням, на сторінках якого «логосівці» друкували свої твори на релігійну тематику. Він став органом теоретичної і естетичної думки католицького напрямку в українській літературі (докладніше – він претендував на цю роль). Якщо Г. Костельник залишався у своїх працях переважно філософом-богословом (хоча й у нього є літературно-критичні праці), то провідним теоретиком й ідеологом «логосівців» був Г. Лужницький, саме йому належать праці, в яких обґрунтовано суть, завдання католицького напрямку в українській літературі. Так, він категорично і безапеляційно стверджував, що лише католицька література є єдиною гілкою української літератури, яка її може розвинути; всі інші модерні течії – це епілепсія умів, вони позбавлені духовності. Г. Лужницький звернув увагу на особливу рису творчості католицьких письменників – він означив її як «внутрішнє богослужіння»: «Це внутрішнє богослужіння є тим, що можна було б назвати релігійною стороною мистецтва» [12, с. 242].

Дещо дивною як для представника католицького напрямку є думка Г. Лужницького про такі риси української літератури як народництво і просвітянство – він оцінював їх негативно, вбачаючи в цьому причини квоності української літератури. Зрештою, проти цих рис, а власне проти їх перебільшення виступали мало не всі провідні літератори й критики того часу. У статті «Сторінка літератури» (ч. 1-2 за 1927 р.). Г. Лужницький закликав почувати, бачити і переживати глибше ніж інші, але виступав і проти принципу громадського слугування літератури. Ця думка не узгоджувалася ні з концепцією Д. Донцова, ні з традиціями І. Франка. Українська література як література поневоленого народу не могла не мати громадянської позиції і не бути його трибуною, речником його духовних і суспільних прагнень. Маврацію Г. Лужницький, коли стверджував, що можна бути або комуністом, або письменником, але в умовах українського буття завжди треба було бути письменником і залишатися українським патріотом. (Це надумана колізія, з приводу якої І. Франко відповідав гранично ясно і зрозуміло: «я спочатку українець, а потім радикал» – і не має значення, що ситуація стосувалася не літератури, а політичного життя).

До обґрунтування й роз'яснення естетичної, духовної, суспільної програми не лише «Логосу», але й католицького напрямку як такого причетні й інші автори «Поступу» – О. Мох, О. Назарук. Останньому належать дві статті – «Матеріалістичний світогляд І. Франка» (ч. 7-8 за 1926 р.) і «Культ Франка а молодь» (ч. 9-10 за 1926 р.). На нашу думку, вони найбільше переконують в одній істині: віра в християнські цінності, навіть якщо вона переконана глибока, щира, не може звільнити автора від логіки, правдивості, аргументованості у роздумах над найскладнішими і найсуперечливі-

шими проблемами (йдеться про таку думку О. Назарука: «Світогляд І. Франка належить до найстрашніших зі всіх світоглядів, які коли-небудь знало людство» у статті «Матеріалістичний світогляд І. Франка», бо ця думка і помилкова, і нетактовна).

Треба зазначити, що «Поступ», справді, був іноді занадто полемічний, занадто прямолінійний в оцінці творчості тих митців, які творили в річищі інших стильових чи ідеологічних течій.

«Поступ» перестав виходити у 1931 р., але того ж року почав виходити журнал «Дзвони». Це видання, яке і в інтелектуальному, і навіть суто професійному (як факт журналістського процесу) сенсі явно переважало свого попередника, залишаючись вірним головним засадам християнської моралі. Цитадель християнського духу в українській літературі – це загальновідоме, але докладне й істинне з'ясування місця «Дзвонів» у житті галицьких українців 30-х років. У зверненні «До наших читачів» редакція заявляла: «Будемо змагатися до того, щоб давати нашим читачам якнайбільш здорову творчість, оперту о християнську етику та християнський світогляд, розбуджувати всі творчо-будуючі національні сили та протиставити і поборювати всі погубні для Української нації розкладові течії. Рівночасно зазнайомлюватимемо загал читачів з європейською літературою та орієнтувати їх у всіх актуальних, порушуваних в науковому світі питаннях, вказувати браки й прогалини в нашій літературі й науці та давати ініціативу до їх заповнення» (ч. 1 за 1931 р.).

На той час у Львові вже функціонувала Богословська академія (Української греко-католицької церкви); виходив виходив кварталник «Богословія», науковий друкований орган Богословського товариства, існувала досить розгалужена структура преси УГКЦ, у 1931 р. було створено Український католицький союз, громадську релігійну організацію під егідою митр. Шептицького і Українську католицьку народну партію під патронатом єп. Хомишина (її вплив обмежувався Станіславівською єпархією). УКС видавав газету «Мета», УКНП – газету «Нова зоря». «Поступ» вже не міг задовольнити інтелектуальні, духовні, зрештою, і суспільні запити читачів. Ось чому потрібен був журнал аналогічного типу видання, але впливовіший і солідніший. Таким журналом і стали «Дзвони». Досить сказати, що головою редакційної колегії був о. Й. Сліпий, ректор Богословської академії, до її складу входили й інші авторитетні постаті – о. М. Конрад, о. Г. Костельник, проф. М. Чубатий. Відповідальним редактором призначили П. Ісаєва (тривалий час був редактором пластового місячника «Молоде життя», гаслом якого було: «Бог і Україна», один із організаторів Товариства студентів-католиків «Обнова»). Опікувався новим виданням сам митр. Шептицький.

Віра в Бога і віра в Україну, дотримання християнських засад і виховання українців у дусі цих засад, праця для українського суспільства – так можна було б окреслити в загальних рисах програму і позицію «Дзвонів». Журнал був більш відкритим, ніж «Поступ». У ньому не було категоричності донцовських «ЛНВ» і «Вістника» (якщо не йшлося про питання суто християнської моралі), не було прямолінійного ідеологічного догматизму комуністичних і прорадянських видань, не було й акцентованої уваги до форми художніх творів, до значення естетичних критеріїв, до проблеми свободи митця, як це іноді епатажно (особливо М. Рудницький) робили прихильники т.зв. «ліберального» напрямку. Цікаво, що на сторінках «Дзвонів» майже не стало поезії і прози на релігійну тематику в стилі «Поступу», на його сторінках майже не бачимо поезії колишніх «логосівців», зате появилися поезії молодого

Б.-І. Антонича (того, якого іноді всерйоз називали «язичником»), О. Лятуринської. Тут були вірші тих поетів, чия ідейно-духовна позиція була зовсім інша, ніж «Дзвонів» – О. Ольжича, Є. Маланюка, Ю. Клена, Ю. Липи, Б. Кравцева, С. Гординського, Ю. Косача. «Дзвони» друкували поетичні твори і мало відомих поетів або й просто початківців. Упродовж усього часу, тобто до приходу радянської влади, «Дзвони» друкували твори наддніпрянських поетів (М. Рильського, Д. Фальківського, Л. Савченка, М. Філянського, П. Филиповича, О. Слісаренка).

Цікавою і різноманітною була проза на сторінках журналу: філософсько-релігійні притчі о. Г. Костельника, твори К. Гриневичевої, Наталени Королевої, хоча, безперечно, насамперед треба відзначити «Волинь» У. Самчука. Першу частину роману було надруковано упродовж 1932-1933 рр., а уривки з наступної – 1935 р. і 1938 р. Завдяки цій публікації У. Самчук став відомим українським письменником, а «Дзвони» завоювали собі ширшу читацьку аудиторію.

«Дзвони» друкували багато творів зарубіжної літератури. І знову можна зауважити, що світоглядно-духовна й естетична амплітуда добору цих творів була значно ширшою, ніж у «Вістнику» Д. Донцова. Так, тут були твори Гете й Гюго, Гофманстала і Мюссе, Рільке і Унамуно, Джойса і Моріака, Гара і Сент-Екзюпері.

Що справді зробило «Дзвони» одним із провідних журналів 30-х років – це публікації із різних галузей науки. Це публікації щодо різноманітних аспектів богослов'я й історії церкви, авторами яких були В. Заїкин, В. Залозецький, П. Ісаїв, А. Ішак, Г. Костельник, В. Липинський, Й. Сліпий, М. Чубатий. На політологічні теми писали М. Демкович-Добрянський, В. Заїкин, П. Ісаїв, В. Кучабський, це й уривки із праці В. Липинського «Листи до братів-хліборобів».

Історична тематика – це публікації М. Грушевського, В. Заїкіна, В. Залозецького, Б. Крупницького, В. Кучабського, це знову ж уривки із «Листів до братів-хліборобів», В. Липинського.

Вагомою була літературознавча частина журналу (статті Л. Білецького, М. Гнатишака, Я. Гординського, В. Заїкіна, П. Ісаєва, Ю. Липи, О. Моха, В. Пачовського, Є.-Ю. Пеленського, С. Смаль-Стоцького, Т. Коструби, С. Шелухина. Оскільки йдеться про літературний процес, то важливо з'ясувати головні засади літературної критики, оцінки художнього твору. Т. Коструба, один із найбільш авторитетних авторів «Дзвонів», зазначав, зокрема: «З огляду католицької критики ніяк не вільно ідентифікувати етичного з естетичним, але це не може бути правилом загальним для всіх читачів і письменників. Католицька критика мусить ставити крапки над “і”» [8, с. 122]. Іншими словами кажучи, критики, які репрезентували католицький напрям як літературної течії позитивно сприймали той твір, який не порушував вимог християнської етики, твір не міг бути естетичним, якщо не був етичним.

Автори «Дзвонів» часто полемізували з представниками ліберального розуміння мистецтва й літератури, особливо з М. Рудницьким. Показова в цьому відношенні рецензія В. Заїкіна «Проблеми української літературної критики й естетики в ліберальному освітленні» (ч. 7/8 – 10 за 1932 р.). Написано її з приводу книги М. Рудницького «Між ідеєю і формою». Як літературний критик М. Рудницький був дуже ерудований, дотепний, іронічний, але як для дослідника йому не вистачало академічної переконливості, іноді марудної й копіткої праці над аргументуванням своїх тез. Його бажання навчити українських письменників і критиків цінувати форму, а відтак і запровадити нові принципи аналізу й критерії оцінки художнього твору викликало

спротив, його часто (іноді безпідставно) звинувачували в «безідейності» (зрештою, і тлумачення поняття «ідея» у М. Рудницького непослідовне і неоднозначне). Так ось, В. Заїкин зазначав, критикуючи погляди М. Рудницького: «Ми цілковито відкидаємо штучне розмежування мистецтва й ідеології (світогляду), яке подає М. Рудницький» [5, с. 699]. На думку В. Заїкина, ідея краси, ідея гарного, безсумнівно, перебуває у глибшому (почасти «метафізичному») зв'язку з ідеями добра і правди істини. Так само і наші естетичні переживання перебувають у найглибшому зв'язку з нашим світоглядом. В. Заїкин стверджував: щоб бути досконалим, мистецький твір мусить не тільки відповідати естетичним вимогам, але щонайменше не грішити проти вічних моральних засад. Проте він не абсолютизує етичного підходу: «Критика, яка в ім'я ідейних мотивів відкидає мистецьку вартість творів – і помічна, і – сміємо думати – навіть нещира» [5, с. 670]. Продовження цієї полеміки відбулося у формі дискусії між М. Гнатишаком і М. Рудницьким на тему «Чи письменник мусить мати світогляд?», яка відбулася в квітні 1935 р. у Товаристві українських письменників і журналістів, про що у «Дзвонах» розповів П. Ісаїв (стаття «Розсадникам безсвітогляддя» у ч. 4 за 1935 р.). Концепція М. Рудницького – визначальним для митця є лише його почуття, М. Гнатишака – вартісний мистецький твір зумовлений внутрішнім переконанням автора, є відображенням його світогляду. П. Ісаїв у згаданій статті («Розсадникам безсвітогляддя») доводив, що відсутність світогляду в автора – це шлях до руйнації і застою. Дискусія мала продовження на сторінках «Діла»: М. Рудницький надрукував 27 квітня і 7 травня 1935 року статтю «Чи письменник мусить мати світогляд?», Г. Костельник – «Чи письменник мусить мати світогляд?» (18 і 19 травня 1935 р.), М. Гнатишак – «Ще раз про світогляд у літературі» (30 травня 1935 року), Б.-І. Антонич – «Сто червінців божевілля. До дискусії про світогляд і розуміння поезії» (15 червня 1935 року). Естетську і занадто прямолінійну позицію М. Рудницького ніхто не підтримав: Г. Костельник захищав єдність етичного й естетичного, як священник і богослов він навіть уважав, що письменник не повинен порушувати аморальні теми, бо це руйнує творчість і не має нічого спільного із свободою творчості. Б.-І. Антонич вважав, що не можна прямолінійно тлумачити поняття світогляду, а тому дискусія безплідна; він виступав проти «тиранії розумового світогляду, а не проти «ідей» в мистецьких творах, але стверджував, що велика творчість «родилася завсіди з великих емоцій». Про актуальність цієї дискусії з приводу світогляду митця і свободи творчості свідчить те, що й сьогодні є протилежні думки з цього приводу.

Була ще одна група видань – це радянофільські видання: тижневик «Вікна» (1927-1933), «Альманах лівого мистецтва» (1931), «Нові шляхи» (1929-1932), «Критика» (1933). У нас нема підстав вважати, що ця група видань – один із елементів структури української преси. Преса, яка пропагувала ворожі українській ідеї, світогляд і мораль, преса, яку фінансувала чужа держава, що окупувала Україну, за означенням не може бути українською. Радянофільські (чи комуністичні) видання в Галичині міжвоєнного періоду – це своєрідна «п'ята колона», це один із засобів зовнішньої політики, аналог т. зв. українізації в Україні, яка була підступним тактичним маневром, тимчасовим відступом російського більшовизму (вимушеним, бо більшовики відчували опір українського суспільства радянській владі з її політичними, економічними, моральними, побутовими новаціями). Офіційно «українізацію» Москва припинила в лютому 1934 р., після Голодомору. Смерть чекала і на тих західноукраїнських лі-

тераторів, які, повіривши в «українізацію» і щирість намірів радянської влади, виїхали в радянську Україну. Вони забули про один урок: радянофільство – це забуте галицьке москвофільство, яке слугувало експансіоністським цілям ще царської Росії. Але у випуску цієї преси брали участь справді відомі й талановиті галицькі літератори (були серед них і учасники визвольних змагань), і їхні твори були фактом українського літературного процесу. Ми ж можемо вважати М. Гоголя українським письменником, зважаючи на українську стихію його російськомовних творів і нелюбов до миколаївської Росії, а Т. Шевченка з його російськомовними творами теж ніколи не будемо вважати російським письменником... Ніхто ж не заперечить, що радянофільська орієнтація екзильного уряду ЗУНР після Ради амбасадорів (березень 1923 р.) була історичним фактом, хоча ця орієнтація була зумовлена не любов'ю до більшовицької ідеології чи до політичної практики російських більшовиків. Це була відчайдушна спроба знайти союзника у боротьбі з Польщею за ті західноукраїнські землі, які відійшли до Польщі згідно з рішенням Ради амбасадорів. У сфері політики можливі певні компроміси, якщо йдеться про долю держави і народу. Чи щось подібне можливе в сфері мистецтва, літератури? Чи є тут межа, якої не можна переступити? Які були мотиви в авторів радянофільських видань? Ці й інші запитання далеко не академічні, вони потребують окремого дослідження. Але ми констатуємо, що в середовищі галицьких літераторів були такі, хто з різних міркувань працював у тих періодичних виданнях, які не просто були радянофільськими за духом, а й виходили завдяки фінансовій допомозі Москви. Треба зауважити, що літературний рівень багатьох публікацій був досить високим.

У 1927 р. той же В. Бобинський почав видавати журнал «Вікна», який мав такий підзаголовок: «Література. Мистецтво. Критика». «Вікна» були більш прямолінійними, якщо порівняти із «Світлом» (В. Бобинський редагував цю газету в 1925-1927 рр.). Насправді, це був друкований орган, який репрезентував т.зв. пролетарську літературу (власне, організацію «Горно»). Мистецький рівень багатьох художніх творів був низький, зате ідейно витриманий. Критика – лайлива, неперемінлива, примітивна. «Вікна» були не стільки літературно-мистецьким виданням, скільки засобом політичної боротьби з українською національною ідеєю. Там, зокрема, вдосконалював свою «майстерність» молодий Я. Галан, згодом відомий, за радянськими мірками, памфлетист. Цікаво, що «Вікна» різко критикували й оцінювали навіть журнал «Нові шляхи» І. Крушельницького – видання, безперечно, інтелігентніше, толерантніше, ніж пролетарські «Вікна». Редакція «Вікон» боролася із «Новими шляхами» як із «попутниками» (так після перемоги радянської влади називали дореволюційну інтелігенцію, яка змушена була йти одним шляхом із пролетаріатом до «світлого майбутнього»). Лише деякі приклади – у статті «Новошляхівським попутникам» (ч. 6 «Вікон за 1931 р.») співробітників «Нових шляхів» названо «замаскованими агентами фашизму, які роблять спробу підкопатися під відтинок пролетарського фронту». Публікація Я. Галана у відповідь І. Крушельницькому на об'єктивну рецензію має назву «Відповідь поплетачеві» (ч. 7-8 за 1934 р.).

Інше радянофільське видання, журнал «Нові шляхи: літературно-науковий, мистецький і громадський журнал» (1929-1932) справді був іншим, якщо брати до уваги не політичну орієнтацію, а його інтелектуальний і літературний рівень. Виходив він за редакцією А. Крушельницького, а це був відомий політичний, громадський і культурний діяч ще з часів «Молодої України» початку століття. В редакцій-

ній статті (ч. 3 за 1929 р.) зазначено: «Нові шляхи» вільні від партійної чи гурткової нетерпимості, в основу свого всебічного світогляду приймають всеукраїнську національну платформу і під тим прапором гуртують для об'єднаної культурної праці українських письменників без огляду на кордони». Оця «всеукраїнська національна платформа» була би виправданою, якби Україна була суверенною державою. А події кінця 20-х років (літературна дискусія 1925-1928 р., початок колективізації, розгром української науки – процес СВУ) далекоглядних діячів переконали, що віра в «українізацію» – сліпа, безпідставна. Попереду ще був трагічний Голодомор.

А. Крушельницькому вдалося залучити до співпраці з «Новими шляхами» (до речі, він вдало придумав назву – до війни «Шляхи» були органом Українського студентського союзу, а в 1915 – 1918 рр. «Шляхи» були рупором стрілецької ідеології – тобто державницької ідеї) багатьох відомих літераторів (О. Турянський, Ю. Опільський, Ю. Косач, В. Бобинський). Спокуса співпрацювати з «Новими шляхами» була зумовлена й меркантильними міркуваннями – гонорари тут виплачували значно вищі (навіть у кілька разів), ніж в українських виданнях. (Зауважимо, що національно свідомі українська громадськість Галичини піддавала ostracizmu тих, хто співпрацював з «Новими шляхами»). 1933 року почав виходити журнал «Критика» як продовження «Нових шляхів». Появилось чотири числа. Видання не додало своєму попередникові ні слави, ні популярності. В остаточному підсумку попри облудливе гасло «всеукраїнськості» ідейно, духовно ці видання були чужими українській ідеї, що виразно проявилось вже після появи Західноукраїнського мистецького об'єднання (ЗУМО), яке 1931 року створив І. Крушельницький. Друкованим органом ЗУМО став «Альманах лівого мистецтва» за редакцією І. Крушельницького. (Причетними до цього видання були А. Босий, С. Гординський, М. Колесса, А. Коломієць). Вийшло лише перше число. У статті «Розуміння мистецтва» І. Крушельницький стверджував, що мистецтво є допоміжною силою в боротьбі класів, а тому іншого критерію для визначення корисності мистецтва для пролетарської справи нема. Така теза свідчила про духовну смерть «Нових шляхів» і «Альманаху лівого мистецтва». Фізично, як відомо, Крушельницьких, як і багатьох інших галицьких інтелігентів, більшовицька влада знищила тоді, коли вони виїхали в підрадянську Україну, вже після Голодомору.

Підсумовуючи, зазначимо, що преса літературно-мистецьких угруповань не була однорідною через різницю в своїх духовно-естетичних і світоглядних засадах, але вона залишалася трибуною українського суспільства, вона репрезентувала українців Східної Галичини в сфері культури, а тому й була органічним елементом структури західноукраїнської преси означеного періоду. Винятком була радянофільська преса, яка незважаючи на появу окремих вартісних в естетичному сенсі творів була чужою національним інтересам України, а тому і не була українською пресою.

REFERENCES

1. Антонич Б.-І. Національне мистецтво (Спроба ідеалістичної системи мистецтва) / Б.-І. Антонич // Карби. 1933. Ч. 1. С. 2-6.
2. Антонич Б.-І. Як розуміти поезію / Б.-І. Антонич // Назустріч. 1935. Ч. 15. С. 2, 5.
3. Бобинський В. Гість із ночі. К., 1990. 623 с.
4. Донцов Д. Дві літератури нашої доби / Д. Донцов. Львів, 1991. 296 с.
5. Заїкин В. Проблеми української літературної критики й естетики в ліберальнім освітленні / В. Заїкин // Дзвони. 1932. Ч. 10. С. 669-674.
6. Ільницький М. Від «Молодої Музи» до «Празької школи» / Микола Ільницький. Львів, 1995. 318 с.
7. Ільницький М. М. Західноукраїнська і емігрантська поезія 20-30-х років / М. М. Ільницький. К.: Товариство «Знання» України, 1992. 48 с.; Ільницький Микола. Від «Молодої Музи» до «Празької школи» / Микола Ільницький. Львів, 1995. 318 с.; Ільницький М. Критики і критерії. Літературно-критична думка в Західній Україні 20-30-х рр. ХХ ст. Львів: ВНТЛ, 1998. 148 с.
8. Коструба Т. Огляд української літератури в 1918-1938 рр. / Т. Коструба // Життя і слово. 1948. С. 115-126.
9. Маланюк Є. Д. Книга спостережень / Маланюк Євген. Торонто: Накл. Вид-ва «Гомін України», 1966. Т. 2. 478 с.
10. Меріям [Лужницький Г.]. Нарис сучасної галицької поезії / Меріям [Г. Лужницький] // Літературно-науковий вісник. 1925. Ч. 9. С. 6 (с. 70-79).
11. Наші цілі // ЛНВ. 1922. Ч. 1. С. 1-5.
12. Нигрицький Л. [Лужницький Г.]. Епілепсія умів / Л. Нигрицький [Г. Лужницький] // Поступ. 1923. Ч. 9. С. 242 (с. 241-243).
13. Романенчук Б. Західноукраїнська література між двома війнами / Б. Романенчук // Записки НТШ. Львів; Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1996. Т. 212. С. 232-255.
14. Шиян В. Шляхи нашого дрес-бенду / В. Шиян // Літературні вісті. 1927. Ч. 3-4. С. 9-10.

PRESS OF UKRAINIAN LITERARY DIRECTIONS AND GROUPS IN EASTERN GALICIA (20–30TH YEARS OF THE TWENTIETH CENTURY)

Stepan Kost'

Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynyk Str., 49, 79044, Lviv, Ukraine

e-mail: skost@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-6566-5503>

The activity of the press of literary directions and groups of 20-30th years of the 20th century is analyzed. In particular, the author singles out such literary directions in the literary process of Eastern Galicia during the interwar period: nationalist, Catholic, modernist and Sovietophilic. According to the author, the Sovietophilic direction was not an organic element of the Ukrainian literary process. The literary life of Eastern Galicia was more varied than before the First World War. In the author's opinion, the reasons for this were both internal laws of the development of the literary process, as well as new social and spiritual-aesthetic conditions. *Mytusa* (1922) was the first literary group which published the magazine with the same name, but it did not make a significant influence on the literary life. In 1922 the *Literaturno-Naukovyi Vistnyk* (Literary and Scientific Bulletin) was edited by D. Dontsov. Around this magazine (afterward, the *Vistnyk* (Bulletin)), writers who were loyal to nationalist ideology united. These were such well-known writers as E. Malanyuk, Oleh Olzhych, Yurii Klen, Olena Teliha, Y. Lypa, L. Mosendz. The author proves that the ideological and conceptual foundations of this group were substantiated by D. Dontsov. Another literary association was *Intelektualnyi block molodoji vseukrajins'koho generaciji* (Intellectual Block of the Young All-Ukrainian Generation). Its leader was J. Tsurkovsky, and its organ was *Literaturni Visty* (Literary News). The group was also not influential. M. Rudnytsky was one of the initiators of the creation of an ideologically unbiased art – a «liberal» direction. Members of this group published the magazine *Nazustrich* (Towards), they were guided by European literature, preached analyticity and ideological indifference, denied the pragmatic understanding of literature, and affirmed the idea of freedom of the writer. The article clarifies the position of the literary direction, whose writers were guided by religious principles in creativity. This direction was represented by the journals *Progress* (1921–1927, 1927–1931) and *Dzvony* (Bells) (1931–1939). The most famous writers of this direction are G. Kostelnyk, O. Moh, G. Luzhnytsky, V. Melnyk, P. Isayiv, although it is possible to read oeuvres by other writers whose worldview was different from the program of the magazine *Dzvony*.

The role of the Sovietophilic periodicals – *Vikna* (Windows) (1927–1933), *Almanakh Livoho Mystectva* (Almanac of the Left Art) (1931), *Novi Shliahy* (New Ways) (1929–1933), *Krytyka* (Critics) (1933) – is clarified. The author does not consider these periodicals as Ukrainian because they were sponsored by Moscow and propagated ideas and concepts which were hostile to the Ukrainian national idea.

Key words: the history of the Ukrainian press, the history of the Ukrainian literature, Eastern Galicia, 20–30th of the twentieth century.